

მფლობელობითი გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვება სკ-ის ცვლილებამდელი 257-ე მუხლის მიხედვით

ნინო ქავჭავაძე

შესავალი

ქართული კანონმდებლობაში არ არსებობს დანაწესი, რომელიც მოაწესრიგებდა მფლობელობითი გირავნობის უფლების კეთილსინდისიერად შეძენის მექანიზმს. თუმცა ეს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში - სკ) 2005 წლის 30 ივნისის ცვლილების შედეგია და არა კანონის ორიგინალური ვერსიის შემქმნელების ჩანაფიქრი. თავდაპირველი რედაქცია იცავდა კეთილსინდისიერი მოგირავნის უფლებებს, რომელიც სანივთოსამართლერივ პოზიციებს იძენდა არაუფლებამოსილი პირის მიერ გაცემული შესაბამისი საბუთით. სტატიაში განხილულია ცვლილებამდე არსებული მონესრიგების სფერო და მისი ამ ფორმით არსებობის მიზანშეწონილობა. ამასთან, მსჯელობა ეხება მფლობელობითი გირავნობის კეთილსინდისიერად შეძენის შესაძლებლობის სრული გამორიცხვის მართებულობასაც.

I. უფლების კეთილსინდისიერად შეძენა

უფლების კეთილსინდისიერად მოპოვების ინსტიტუტი ემსახურება შემძენის ნდობის დაცვას გამსხვისებლის იმ სამართლებრივი პოზიციის არსებობის მიმართ, რომელიც მან არსებულად მიიჩნია. სამოქალაქო ბრუნვის ეფექტიანობის მიზანი მოითხოვს, შემძენზე უფლების გადასვლა არ გამოირიცხებოდეს ყოველთვის, როდესაც უფლება გამსხვისებელს არ ეკუთვნის. ამის წინაპირობებად, როგორც წესი, მი-

იჩნევა მომპოვებლის კეთილსინდისიერება და იმ გარემოების არსებობა, რომელიც საკმარისია განმკარგავის უფლებამოსილებისადმი ნდობის წარმოშობისთვის, რაც, ჩვეულებრივ, უფლებამოსილების საჯაროობით მიიღწევა. ამას უნდა მიენეროს ის, რომ მოთხოვნათა კეთილსინდისიერად შეძენა დაუშვებელია, ხოლო ფასიან ქალაქებზე - დასაშვები მხოლოდ იმის ხარჯზე, რომ უფლება მატერიალიზებული ფორმითაა გამოსახული და ამ ფორმაზე ვრცელდება მოძრავი ნივთისთვის განკუთვნილი დანაწესები. იმავე დასაბუთებით, საკუთრების კეთილსინდისიერი შეძენა ქართულ სამართალში შეუძლებელია მფლობელობის გადაცემის სუროგატების მეშვეობით.¹ გერმანული სამართალი ამ საკითხს საპირისპიროდ წყვეტს და ამას პირდაპირ საკანონმდებლო დონეზე აფიქსირებს (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში - გსკ) 933-ე, 934-ე პარაგრაფები).

კეთილსინდისიერად შეძენის ინსტიტუტი არაა შემოზღუდული მხოლოდ საკუთრების მოპოვების შესაძლებლობით, არამედ მიემართება ყველა აბსოლუტურ, სანივთო უფლებას.² შესაბამისად, გირავნობის უფლების კეთილსინდისიერ შეძენას დოგმატურად არაფერი უნდა ელოებოდეს, პირიქით, ამ კონსტრუქციის ამოშლა, სავარაუდოდ, მხოლოდ გაუგებრობას უნდა მიენეროს.

¹ რუსიაშვილი/სირდაძე/ევგნატაშვილი, სანივთო სამართალი (კაზუსების კრებული), თბილისი, 2019, 166.

² Wieling, Sachenrecht, Heidelberg 2006, 666.

II. თავდაპირველი რედაქცია

სკ-ის 257-ე მუხლის თავდაპირველი რედაქცია შემდეგი სახით იყო წარმოდგენილი:

თუ გირავნობის საგნის (გირაოს) გადაცემა სხვა პირისათვის ხორციელდება **საბუთის გადაცემით** და დამგირავებელი გირავნობის წარმოშობის მომენტისათვის ფლობს ამ ნივთს (უფლებას) მისი დაგირავების უფლებამოსილების გარეშე, მოგირავნე ითვლება კეთილსინდისიერ შემძენად, თუკი მან არ იცის და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა ამის შესახებ. მოგირავნის ეს კეთილსინდისიერება აძლევს მას უპირატესობას მესამე პირთან შედარებით.

1. საბუთის გადაცემა

ა) ნივთზე გირავნობის უფლების წარმოშობა

სკ-ის 257-ე მუხლის განხორციელებულ ცვლილებამდე არსებული რედაქცია მიუთითებდა გირავნობის უფლების საბუთის გადაცემით მოპოვებაზე, თუმცა საბუთის ცნება კანონით არ კონკრეტდებოდა. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული პოზიციების მიხედვით, ნორმა მოიცავდა სასაწყობო მოწმობისა³ და კონოსამენტის მოგირავნისთვის გადაცემის შემადგენლობებს.⁴ დასახელებული ორივე დოკუმენტი ფასიანი ქაღალდია,⁵ რომლითაც ერთ შემთხვევაში დასტურდება სასაქონლო საწყობიდან ნივთის გამოტანის (სკ-ის 770, 797-ე მუხლები), ხოლო მეორეში - გამომზადებისგან ტვირთის მიღების უფლებამოსილება (საზღვაო კოდექსის 119 2 მუხლი).

ერთი შეხედვით, შეიძლებოდა მსჯელობა იმაზე, რომ სკ-ის 257-ე მუხლი ითვალისწინებდა თავად ამ ფასიან ქაღალდზე გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვების წესს, თუმცა

ეს იქნებოდა ნორმის განმარტება იმ ზღვრის მიღმა, რომელსაც თავად დანაწესი სიტყვასიტყვით ადგენდა - საბუთის გადაცემა იყო მხოლოდ საშუალება გირავნობის საგანზე უფლების წარმოშობისთვის. ამ ნორმის მიხედვით, პირი არ აგირავებდა იმ უფლებას, რომელიც ამ საბუთში იყო განსხეულებული (ამ უფლების შესაძლო შინაარსზე იხ. ქვემოთ), არამედ თავად ნივთს, ხოლო ამ უფლების გადაცემა ნივთზე მფლობელობის მოპოვების საშუალებად იყო მოაზრებული. აქედან გამომდინარე, სტატიაში მოხსენიებული „საბუთის“ გირავნობის ობიექტად მიჩნევა არასწორია. ამ არგუმენტაციას აძლიერებს დასახელებული ფასიანი ქაღალდების არსებობის მიზანი, რომელიც, სწორედ ნივთზე პირდაპირი მფლობელობის არარსებობის მიუხედავად, მისი განკარგვის შესაძლებლობის მინიჭებაში გამოიხატება.⁶

გირავნობის ობიექტზე უფლებამოსილების საჯაროობა, რომელიც შემძენის ნდობის წარმოშობის წინაპირობაა, დასახელებული დანაწესით შესაბამის საბუთზე პირდაპირი მფლობელობით გამოიხატებოდა. სადავოა, ასეთ შემთხვევაში დასახელებული დოკუმენტის გადაცემა უნდა გაიგივებულიყო ნივთზე მფლობელობის გადაცემასთან თუ ნივთის გამოთხოვის უფლების ცესიასთან.⁷ გერმანულ ლიტერატურაში დასახელებული პოზიციის მიხედვით, სახელობითი სასაწყობო მოწმობა⁸ არ ანაცვლებს ნივთზე მფლობელობის უფლებას, რის გამოც მისი გადაცემისას გამოიყენება ნივთის გამოთხოვის უფლების დათმობით უფლების მოპოვების წესები.⁹ ასეთ შემთხვევაში ნივთზე მფლობელობა არ შეიძლება გაუტოლდეს ნივთის გამოთხოვის უფლებამოსილების დამატატურებელ დოკუმენტზე მფლობელობას. თავის მხრივ, თუკი სასაწყობო მოწმობა საორდერო ფასიანი ქაღალდის ფორმითაა გაცემული,

³ ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, თბილისი, 2003, 294.

⁴ ხეცურიანი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე, თბილისი, 1999, 204.

⁵ ზარანდია, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, 788-ე მუხლი, 1-ლი ველი, ხელმისაწვდომია ელბმულზე gccc.ge, ბოლოს ნანახია 25/06/2020.

⁶ სუბიტაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე, ტომი II, თბილისი, 2001, 80.

⁷ Oechsler, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 931 Rn. 23.

⁸ Hesse, in Münchener Kommentar zum HGB, 4. Aufl. 2020, § 475c Rn. 41.

⁹ Oechsler, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 934 Rn. 3.

მისი გადაცემა ნივთზე მფლობელობის მინიჭებას უტოლდება,¹⁰ რის გამოც ცესიის გზით უფლების მოპოვების დანაწესების გამოყენება გამორიცხულია. ქართული კანონმდებლობა არ ზღუდავს სასაწყობო მონაცემის ფორმას და მას მხარეთა შეთანხმებაზე დამოკიდებულს ხდის, რასაც ადასტურებს იურიდიული ლიტერატურაც.¹¹

ფაქტობრივად, დამგირავებელი სახელობითი ან საწარმდგენლო ფასიანი ქაღალდით¹² შემძენს გადასცემდა ნივთის გამოთხოვის შესაძლებლობას, რაც სკ-ის 186 II 3 მუხლით გათვალისწინებულ მფლობელობის სუროგატს წარმოადგენს. გირავნობის უფლების წარმოშობისთვის დამგირავებელმა, ჩვეულებისამებრ, ნივთის პირდაპირ მფლობელს უნდა შეატყობინოს ნივთის დატვირთვასთან დაკავშირებით, რის გარეშეც გირავნობის წარმოშობა, მით უფრო, კეთილსინდისიერად მოპოვება, შეუძლებელია.¹³ სასაწყობო მონაცემის შემთხვევაში, შესაძლოა, გაიცეს ვარანტიც (სკ-ის 790-ე მუხლი), რაც აჩენს კითხვას, საჭირო იყო თუ არა მიმბარებლის შეტყობინება, როცა გაცემული იყო საგირავნო მონაცემი და მას ფაქტობრივად ჰქონდა შესაძლებლობა, ევარაუდა, რომ ნივთი დაიტვირთებოდა. ვარანტის მეშვეობით გირავნობის წარმოსაშობისთვის მასზე უნდა შესრულდეს ინდოსამენტი, რაც ექვემდებარება სასაქონლო საწყობო რეგისტრაციას.¹⁴ აღნიშნული ასრულებდა პირდაპირი მფლობელის ინფორმირების დატვირთვას და შეტყობინება ზედმეტი ხდებოდა.

თუკი საბუთი, რომელსაც სკ-ის 257-ე მუხლი ასახელებდა, საორდერო ფასიანი ქაღალ-

დია, ზედმეტი იყო ნივთის პირდაპირი მფლობელის შეტყობინება, გირავნობის წარმოშობისთვის საკმარისი იქნებოდა პირთა შეთანხმება და დოკუმენტის შემძენისთვის გადაცემა. ასეთ შემთხვევაში გამოიყენებოდა უფლების ნივთის პირდაპირ მფლობელობაში გადაცემით მოპოვების კონსტრუქცია (სკ-ის 186 II 1 მუხლი).

ბ) უფლებაზე გირავნობის უფლების წარმოშობა

უფლების ფლობაზე მითითება გაუგებრობას იწვევს, რადგან სკ-ის 257-ე მუხლი აშკარად მფლობელობითი გირავნობის მოპოვებას ეხება, ხოლო უფლების კეთილსინდისიერად მოპოვება (მათ შორის, დატვირთვა) მხოლოდ მისი რაიმე ფორმით გასაჯაროებით უნდა იყოს ხელმისაწვდომი.¹⁵ თუკი ნივთთან დაკავშირებით საბუთის გადაცემა ნივთის გამოთხოვის უფლების განსხეულებას წარმოადგენს, უფლებასთან მიმართებაში ასეთი დოკუმენტი უფლებაზე მფლობელობას უნდა ადასტურებდეს, რაც იმ ნორმის შემადგენლობისთვის, რომელიც წინაპირობად გამსხვივების არაუფლებამოსილებას მიითვლის, გულისხმობს დოკუმენტის არაუფლებამოსილი პირის ხელში აღმოჩენას. ამიტომ, ზოგადად, უფლებაზე გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვება საჯაროობის მოთხოვნის დაუკმაყოფილებლობის პირობებში გამორიცხულია, თუმცა საგამონაკლისოდ ეს დასაშვებადაა მიჩნეული იმ შემთხვევებში, როდესაც დაგირავება იმ დოკუმენტის მეშვეობით ხორციელდება, რომლის მიმართაც საჯარო ნდობა კანონით დაცულია.¹⁶ მაგალითად, ასეთ საბუთებად შეიძლება მიჩნეულიყო მოთხოვნის დათმობის დამადასტურებელი დოკუმენტი (სკ-ის 198 II მუხლი) და სამკვიდრო მონაცემი (სკ-ის 1499-ე მუხლი), თუმცა,

¹⁰ Hesse, in Münchener Kommentar zum HGB, 4. Aufl. 2020, § 475c Rn. 39.

¹¹ ზარანდია, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, 788-ე მუხლი, 1-ლი ველი, ხელმისაწვდომია ელბმულზე gccc.ge, ბოლოს ნანახია 25/06/2020.

¹² რომელიც ასევე არ ასრულებს ტრადიციის ფუნქციას, საორდერო ფასიანი ქაღალდისგან განსხვავებით, Hesse, in Münchener Kommentar zum HGB, 4. Aufl. 2020, § 475c Rn. 29.

¹³ Damrau, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 1207 Rn. 5.

¹⁴ სუბიტაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, თბილისი, 2001, 93.

¹⁵ კანონის მოქმედი რედაქციით, მოთხოვნის დატვირთვა მხოლოდ რეგისტრირებული გირავნობის ფორმითაა შესაძლებელი (სკ-ის 259 I მუხლი), ხოლო მისი კეთილსინდისიერად მოპოვება - საჯარო რეგისტრის ჩანაწერის სისრულისა და სისწორის პრეზუმფციით მეშვეობით (სკ-ის 312 II მუხლი).

¹⁶ Damrau, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 1273 Rn. 7.

ქართულ სამართალში, გერმანულისგან განსხვავებით, მათი სისწორის მიმართ ნდობა დაცული არაა,¹⁷ რაც სკ-ის 257-ე მუხლის ანალოგიიდან რაიმე დოგმატურად გამართული კონსტრუქციის გამოყვანას ძალიან ართულებდა.

განსახილველი რედაქციის შემქმნელების გადანყევტას კიდევ უფრო გაუგებარს ხდის დანაწესის ერთიან სისტემაში განხილვა - მოთხოვნის კეთილსინდისიერი შეძენა, როგორც უკვე აღინიშნა, შეუძლებელია და ეს მიდგომა უცვლელი იყო 2005 წლის 30 ივნისის ცვლილებამდეც. ამდენად, ქართულ სამართალში არსებობდა ის პერიოდი, როდესაც უფლებაზე გირავნობის კეთილსინდისიერი მოპოვება დასაშვები იყო, მაგრამ თავად უფლების კეთილსინდისიერების შეძენა - არა. მაგალითად, პირს შეეძლო კეთილსინდისიერად მოეპოვებინა გირავნობის უფლება მოთხოვნაზე, მაგრამ თავად ამ მოთხოვნაზე საკუთრების მოპოვებას გადაულახავად ჩაშლიდა ცედენტის არაუფლებამოსილება. *A minore ad maius* არგუმენტის მოშვებით მითითება იმაზე, რომ გირავნობის უფლების შეძენის დასაშვებობა გულისხმობდა მოთხოვნაზე საკუთრების მოპოვების შესაძლებლობასაც, არასწორი იქნებოდა, იმიტომ, რომ კეთილსინდისიერად შეძენის ინსტრუმენტი ზოგადი წესის გამოჩვენებისა, რომლის ექსტენსიური განმარტება, მით უფრო, კანონით გეგმაზომიერად გამოტოვებულ სივრცეზე გასავრცლებლად, არასწორია.

2. ნივთის (უფლების) ფლობა გირავნობის წარმოშობის მომენტისთვის

ა) ნივთის ფლობა

მეორე წინაპირობა, რომელსაც ნორმა ასახელებდა, ნივთის არაუფლებამოსილი განმკარგავის მიერ ფლობა იყო. იურიდიული ლიტერატურის მიხედვით, დასახელებული შემადგენლობები ამ ჩანაწერს ერთი შეხედვით გაუგებარს ხდის - საბუთის გამცემი, როგორც წესი, სწორედაც რომ მოკლებულია ნივთზე პირდა-

პირ მფლობელობას, რაც აყენებს მისი სპეციალური დოკუმენტის გადაცემის მეშვეობით დაგირავების აუცილებლობას. ერთი მხრივ, თუკი საბუთი, რომელსაც დამგირავებელი ფლობს, საორდერო ფასიანი ქალაქია, მისი ნივთზე მფლობელობა გამოიხატება დოკუმენტზე ფლობით. თუმცა საწარმდგენლო და სახელობითი ფასიანი ქალაქების შემთხვევაში სკ 257-ე მუხლში მოაზრებული უნდა ყოფილიყო მხოლოდ არაპირდაპირი მფლობელობა (სკ-ის 155 III მუხლი), რაც ნიშნავს ნივთის პირდაპირ მფლობელსა და ნივთის დამგირავებელს შორის შესაბამისი (მიბარების თუ გადაზიდვის) ნამდვილი ხელშეკრულების არსებობას. არაუფლებამოსილ დამგირავებელს უნდა ჰქონოდა ნივთის გამოთხოვის განხორციელებადი მოთხოვნა გირავნობის წარმოშობის მომენტი-სთვის.¹⁸ დაცული იყო პირის ნდობა მხოლოდ იმასთან დაკავშირებით, რომ საბუთზე მფლობელს ეკუთვნის გამოთხოვის უფლება და ეს ნდობა ვერ გადალახავს ამ მოთხოვნის საერთოდ არარსებობის ნაკლს.¹⁹ მოცემულ შემთხვევაში ნივთზე გირავნობის უფლების შეძენის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შემადგენლობის მიღმა იყო დატოვებული შემთხვევები, როდესაც განმკარგავი არ იყო ნივთის არაპირდაპირი მფლობელი, საპირისპიროდ გერმანული სამართლის დანაწესისა, რომელიც ეხება საკუთრების კეთილსინდისიერად შეძენას და მათ შორის ითვალისწინებს ამ წინაპირობის დაუკმაყოფილებლობის ალტერნატივასაც.²⁰

ბ) უფლების ფლობა

ნივთისგან განსხვავებით, უფლების ფლობა, როგორც წესი, უფლებაზე საკუთრებას გულისხმობს, რადგან სხვა რაციონალური განმარტების გაკეთება ასეთ შემთხვევაში შეუძლებელია (მაგალითად, სკ-ის 198 I მუხლში მოთხოვნის მფლობელში მისი მესაკუთრე მოია-

¹⁷ შდრ. გსკ-ის 405-ე, 2366-ე პარაგრაფები.

¹⁸ *Damrau*, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 1205 Rn. 17.

¹⁹ *Hesse*, in Münchener Kommentar zum HGB, 4. Aufl. 2020, § 475c Rn. 42.

²⁰ *კროპპოლერი*, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, 2014, § 934 Rn. 1 ff.

ზრება). ისეთ შემთხვევებში, როდესაც პირს აქვს საკუთრება მოთხოვნაზე, თუმცა მისი განკარგვის უფლებამოსილება შეზღუდულია, ვერ მოიაზრება განკარგვის ვალდებულებითსა-მართლებრივი აკრძალვა (რადგან ამ უკანასკნელს არ გააჩნია სანივთო ეფექტი) და ვერც საჯაროსამართლებრივი აკრძალვა, რომლის შემძენის კეთილსინდისიერებით გვერდის ავლა დაუშვებელია. ერთადერთი შემადგენლობა, რომელიც ამ განმარტებით შეიძლება განხილულიყო, უფლებაზე თანასაკუთრებაა, როდესაც პირს განკარგვის უფლებამოსილება მხოლოდ სხვა თანამესაკუთრების თანხმობით აქვს (სკ-ის 5, 173 II მუხლები).²¹ თუმცა გაცილებით უფრო პრაგმატულია მიჩნევა, რომ კანონმდებელმა ფლობის ელემენტი მხოლოდ ნივთთან მიმართებაში მიიჩნია აუცილებლად, ხოლო უფლების ფრჩხილებში მითითებით უბრალოდ იმას გაუსვა ხაზი, რომ ამ დანაწესით უფლებაზე გირავნობის კეთილსინდისიერად შეძენაც იყო შესაძლებელი. ნინალმდეგ შემთხვევაში ნორმის მოქმედების არე უფლებაზე გირავნობის მოპოვებასთან დაკავშირებით ზედმეტად ვიწრო იქნებოდა. მეორე მხრივ, უფლებაზე გირავნობის მოპოვების ასეთი ანომალიური შემადგენლობის პირობებში შეიძლება მიზანშეწონილად ჩათვლილიყო მისი მაქსიმალური შეზღუდვა ყველა საშუალებით.

გ) გირავნობის წარმოშობის მომენტი

გირავნობის წარმოშობის მომენტად მოცემულ შემადგენლობაში იგულისხმებოდა საბუთის გადაცემის (ცესიის შეთანხმების) მომენტი. გამოთხოვის უფლების დათმობით, ისევე, როგორც არაპირდაპირი მფლობელობის ურთიერთობის შეთანხმებით, უფლების გადაცემის შესაძლებლობა მიჩნეულია საჯაროობის პრინციპის არასრულყოფილების არგუმენტებად, თუმცა სამოქალაქო ბრუნვის გამარტივებისთვის ორივე გზა კანონით მაინცაა შემოთავაზებული. თუკი არაპირდაპირი მფლობელობის ურთიერთობის შეთანხმებისას საჯაროობა ნა-

წილობრივ მიიღწევა იმით, რომ გამსხვიებელს აქვს ნება, ფლობდეს სხვისთვის (სკ-ის 155 III მუხლი), გამოთხოვის უფლების დათმობისას აუცილებელია, ნივთზე პირდაპირმა მფლობელმა ალიაროს უფლების შემძენის უფლებამოსილება. გირავნობის უფლების კეთილსინდისიერად ცესიის გზით შეძენისთვის აუცილებელი იქნებოდა პირდაპირი მფლობელის შეტყობინება (იხ. ზემოთ).

3. უფლებამოსილების გარეშე

სკ-ის 257-ე მუხლის შემადგენლობა მოითხოვდა განმკარგავის უფლებამოსილებისა და უფლებამოსილი პირის თანხმობის არარსებობას.²² უფლებამოსილების არარსებობის წინაპირობას ავტომატურად არ გამოირიცხავდა ის, რომ განმკარგავს ჰქონდა ნივთის პირდაპირი მფლობელობიდან გამოთხოვის ნამდვილი უფლება. მიბარების ხელშეკრულება, რომლითაც შემნახველი ხდება ნივთის პირდაპირი მფლობელი, არაა არანამდვილი იმის გამო, რომ მიმბარებელი არაა ნივთის მესაკუთრე. განსახილველ ნორმაში მოიაზრებოდა როგორც ნივთზე უფლებამოსილების საერთოდ არქონა, ასევე მინიჭებული განსაზღვრული უფლების ფარგლებს მიღმა მოქმედება. უფლებამოსილების ხარვეზს და არა სხვა ნაკლს (მაგალითად, ცესიის არანამდვილობა პირის ქმედუუნარობის გამო)²³ აღმოფხვრიდა შემძენის კეთილსინდისიერება.

4. გირავნობის უფლების მომპოვებლის არცოდნა ან უხეში გაუფრთხილებლობის არცოდნა

გირავნობის უფლების მოპოვება არ დაიშვებოდა უფლებამოსილების ხარვეზის შესახებ ცოდნისას ან უხეში გაუფრთხილებლობით არცოდნისას. პირის კეთილსინდისიერება უნდა

²¹ მაგალითი ნივთებთან დაკავშირებით იხ. *ხეცურიანი*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე, თბილისი, 1999, 205.

²² *კოპპოლერი*, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, 2014, §1205 Rn. 2.

²³ *Oechsler*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, § 934 Rn. 3.

არსებულიყო როგორც ნივთის გამოთხოვის უფლების დათმობის, ისე ამის შესახებ პირდაპირი მფლობელის შეტყობინების მომენტშიც.²⁴ ამასთან, არ იყო დაცული შემძენის ნდობა იმასთან დაკავშირებით, რომ არამესაკუთრე დამგირავებელს აქვს ნივთის/უფლების განკარგვის უფლებამოსილება.²⁵

III. სკ-ის 257-ე მუხლის კანონისმიერ გირავნობაზე გავრცელების დასაშვებობა

კანონისმიერი გირავნობის წარმოშობისთვის საკმარისია კანონით გათვალისწინებული წინაპირობების დაკმაყოფილება და მხარეთა ნების გამოვლენას მნიშვნელობა არ ენიჭება. იმ არსებითი სხვაობის გამო, რაც სახელშეკრულებო და კანონისმიერი გირავნობის უფლებებს შორის არსებობს, სკ-ის 254-ე და შემდგომი მუხლების გამოყენება კანონისმიერი გირავნობის მოსაწესრიგებლად მხოლოდ მისი თავისებურების გათვალისწინებით და მხოლოდ ანალოგიითაა შესაძლებელი.²⁶ საკამათოა კანონისმიერი გირავნობის უფლების კეთილსინდისიერად მოპოვების საკითხი. გერმანულ სამართალში გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, იმ შემადგენლობებზე, რომლებიც დამგირავებლის ნივთზე მფლობელობას წინაპირობად არ მიითვლის, გირავნობის კეთილსინ-

დისიერად მოპოვება გამოირიცხება.²⁷ ასეთად მოიაზრება შეტანაზე დამოკიდებული²⁸ გირავნობის შემთხვევები (სკ-ის 568, 596-ე მუხლები). სახელშეკრულებო გირავნობისას, როცა დამგირავებელი ნივთს გირავნობის მომპოვებელს მფლობელობის რომელიმე სუროგატით გადასცემს, შემძენის ნდობის ლეგიტიმაციაა ის, რომ განმკარგავი მოლაპარაკებაში ჩართვითა და შემდგომ ნების გამოვლენით ქმნის საკუთარი უფლებამოსილების ფიქციას. ამის საპირისპიროდ, შეტანაზე დამოკიდებული გირავნობის შემადგენლობებში მოგირავნეს, გარდა იმისა, რომ ნივთზე პირდაპირი მფლობელობა არ აქვს,²⁹ მეტიც, არავინ უქმნის მცდარ წარმოდგენას ნივთზე საკუთრებასთან დაკავშირებით.

ერთიანი არაა გერმანული იურიდიული ლიტერატურა მფლობელობითი კანონისმიერი გირავნობის კეთილსინდისიერ მოპოვებასთან დაკავშირებით. ამ შესაძლებლობის უარყოფის მთავარ არგუმენტად სახელდება გსკ-ის 1257-ე პარაგრაფი, რომელიც გარიგებით დადგენილი გირავნობის უფლების შესახებ ნორმების კანონის ძალით წარმოშობილი გირავნობის უფლების მიმართ გამოყენების დასაშვებობას ადგენს. ამ პოზიციის მიხედვით, დასახელებული დანაწესების გამოყენებისთვის კანონისმიერი გირავნობა უკვე წარმოშობილი უნდა იყოს.³⁰ კონტრარგუმენტად დამატებით გამოყენებულია გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 366-ე პარაგრაფი, რომელიც პირდაპირ, გამონაკლისის სახით უშვებს მეწარმის კანონისმიერი გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვებას, რის გავრცელებასაც სამოქალაქო კოდექსის მოწესრიგების სფეროზე ეს მოსაზრება არათანმიმდევრუ-

²⁴ Welter, in Münchener Kommentar zum HGB, 4. Aufl. 2018 § 366 Rn. 18.

²⁵ შდრ. სპეციალური მოწესრიგება გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 366-ე პარაგრაფის სახით, რომელიც იცავს პირის კეთილსინდისიერებას მეწარმე გამსხვივებლის/დამტვირთავის განკარგვის უფლებამოსილების მიმართაც, Welter, Münchener Kommentar zum HGB, 4. Aufl. 2018, § 366. Rn. 60 f. შდრ. საქართველოს უზენაესი სამართლის 2002 წლის 9 სექტემბერის გადაწყვეტილება № 13კ-624-02, სადაც სასამართლო გირავნობის კეთილსინდისიერად წარმოშობას გამოირიცხავს მართებული მითითებით იმაზე, რომ ნოტარიულად დამოწმებული მინდობილობისადმი ნდობის დაცვა კანონით არაა შემოთავაზებული. გირავნობის კეთილსინდისიერად შეძენისთვის მომპოვებელს განმკარგავი უნდა აღექვას მესაკუთრედ და არა მხოლოდ განკარგვის უფლებამოსილების მქონე პირად.

²⁶ რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი II, თბილისი, 2018, 254-ე მუხლი, მე-5 ველი.

²⁷ Damrau, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 1257 Rn. 3.

²⁸ რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი II, თბილისი, 2018, 254-ე მუხლი, მე-5 ველი.

²⁹ ნივთზე მფლობელობის არარსებობა სახელდება მთავარ არგუმენტად გაქირავებულ ობიექტში შეტანილ ნივთებზე გაქირავებლის გირავნობის (სკ-ის 568-ე მუხლი) კეთილსინდისიერად მოპოვების გამოსარიცხად, Artz, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 562 Rn. 14.

³⁰ Busche, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Aufl. 2020, § 647 Rn. 11.

ლად მიიჩნევს.³¹ თუმცა სანინალმდეგო პოზიცია, მენარდის გირავნობაზე მსჯელობისას, ვერ ხედავს სხვაობას გერმანიის სავაჭრო კოდექსში დასახელებული მენარმე პირებისა და მენარდის ინტერესებს შორის, ხოლო ამ ნორმას, პირიქით, იყენებს ამ უკანასკნელის გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვების დაშვების აუცილებლობისთვის.³²

თუკი ერთი პოზიცია მიუთითებს საიჯარო საგნის ინვენტარზე გირავნობის უფლების (სკ-ის 586-ე მუხლი) კეთილსინდისიერად მოპოვების შესაძლებლობაზე,³³ მეორე - გაბატონებულ შეხედულებად ამის გამორიცხვას მიიჩნევს.³⁴ აზრთა უკომპრომისო სხვადასხვაობაა მენარდის გირავნობის (სკ-ის 634-ე მუხლი) კეთილსინდისიერად მოპოვების შესახებაც. გარდა ზემოთ დასახელებული ურთიერთდაპირისპირებული მოსაზრებებისა, მენარდის გირავნობის უფლების კეთილსინდისიერად მოპოვების უარსაყოფად მიეთითება იმაზე, რომ მენარდეს აქვს მისი მოთხოვნების დაკმაყოფილებამდე ნივთის დაკავების უფლება (სკ-ის 163 III მუხლი).³⁵ საპირისპირო პოზიცია ამ არგუმენტს უარყოფს იმის ხაზგასმით, რომ მესაკუთრემფლობელის ურთიერთობიდან გამომდინარე მუხლები, განსახილველი შემთხვევისგან განსხვავებით, გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მფლობელს ფლობის უფლება არ აქვს.³⁶

ამდენად, არ არსებობს გერმანულ სამართალში გაბატონებული შეხედულება, რომლის ქართულ სამართალში გაზიარებაზე მსჯელობაც შესაძლებელი იქნებოდა ძველი რედაქციის ფარგლებში. ამასვე ემატება ის, რომ კანონისმიერი გირავნობის შემთხვევათა ნაწილისთვის, რომელიც ქართული კანონმდებლობით სამოქალაქო კოდექსითაა მონესრიგებული (სკ-ის 685, 796-ე მუხლები), გერმანულმა სამართალმა სა-

გამონაკლისოდ (?) პირდაპირ დაადგინა კეთილსინდისიერად მოპოვების შესაძლებლობა.³⁷ ერთი მხრივ, ქართულ კანონმდებლობაში არ არსებობს ნორმა, რომელიც სახელშეკრულებო გირავნობის მომწესრიგებელი დანაწესების კანონით წარმოშობილ გირავნობაზე გამოყენებაზე მიუთითებდა,³⁸ ამიტომ დავა იმაზე, იგულისხმა თუ არა კანონმდებელმა მხოლოდ კანონისმიერი გირავნობის წარმოშობის შემდეგ ამ ნორმების გამოყენების დასაშვებობა, შეუძლებელია. ტექნიკურად, ქართულ კანონმდებლობაში ეს ანალოგიის დასაშვებობა-დაუშვებლობაზე მსჯელობას ნიშნავს და არა მუხლის (გერმანული სამართლისთვის - გსკ-ის 1257-ე პარაგრაფის) მოქმედების ფარგლების განმარტებას. სკ-ის ცვლილებამდელი და შემდგომი რედაქციის შედარების მიზნებისთვის, საკმარისია აღინიშნოს, რომ კანონისმიერი გირავნობაზე სკ-ის 257-ე მუხლის ანალოგიით გავრცელება, სულ მცირე, დაუსაბუთებელი არ იქნებოდა.

III. მოქმედი რედაქცია

2005 წლის 30 ივნისის ცვლილების შედეგად ქართული კანონმდებლობა აღარ ითვალისწინებს მფლობელობითი გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვების შესაძლებლობას. რეგისტრირებული გირავნობისთვის ეს საპირისპიროდ წყდება საჯარო რეესტრის ჩანაწერისადმი ნდობის დაცვის წყალობით (სკ-ის 312 II მუხლი). მფლობელობითი გირავნობის არაპრაქტიკულობის გამო, არასწორი იქნებოდა იმის თქმა, რომ ამ ცვლილებამ გამოუსწორებელი ზიანი მიაყენა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეებს. თუმცა თუკი სასამართლოს ცვლილებამდე შეეძლო ემსჯელა გირავნობის კეთილსინდისიერად შეძენის შესაძლებლობაზე და შემდგომ, შესაბამისი ნორმის წინაპირობების გა-

³¹ იქვე.

³² *Damrau*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, § 1257 Rn. 3.

³³ იქვე.

³⁴ *Harke*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, § 583 Rn. 1.

³⁵ *Busche*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, § 647 Rn. 11.

³⁶ *Damrau*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, § 1257 Rn. 3.

³⁷ იხ. გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 366-ე პარაგრაფის მე-3 აბზაცი.

³⁸ სკ-ის მოქმედი რედაქცია კი 267 III მუხლით ადგენს მხოლოდ კანონისმიერი გირავნობის სახელშეკრულებო გირავნობაზე უპირატესობას და არ საუბრობს სახელშეკრულებო გირავნობისთვის დადგენილი ნორმების გამოყენების შესაძლებლობაზე.

მორიცხვით, დაედგინა, რომ გირავნობა არ წარმოშობილა და მოპასუხეს ნივთზე ფლობის უფლება არ აქვს,³⁹ მოქმედი რედაქციის ფარგლებში ამის განხილვა საერთოდ აზრმოკლებულია.

IV. ცვლილებამდელი და შემდგომი რედაქციის შეპირისპირება

სკ-ის 257-ე მუხლის წინაპირობების დადგენის მიზნებისთვის საჭირო იქნებოდა იმის ზუსტი განსაზღვრა, საბუთის გადაცემაში იგულისხმება ნივთის გამოთხოვის უფლების დათმობა თუ ეს რეალაქტი ანაცვლებს მფლობელობის მინიჭებას (იხ. ზემოთ). ამ საკითხის გადანაცვლების იმაზე დამოკიდებულება, რა სამართლებრივი ბუნებისაა ნორმაში ნახსენები საბუთი, სულ მცირე, შეუსაბამოა კანონის განჭვრეტადობის მოთხოვნების გამო. დაუშვებელია დანაწესის წინაპირობების ასეთი სიმყიფე და ერთსა და იმავე სიტყვებში ორი ერთმანეთისგან პრინციპულად განსხვავებული კონსტრუქციის ამოკითხვის შესაძლებლობა.

ნორმის შემადგენლობაში გირავნობის ობიექტად უფლების დასახელება რთულად თუ შეიძლება პასუხობდეს პოზიციების კეთილსინდისიერად მოპოვების მოთხოვნას - სულ მცირე, უნდა არსებობდეს ის ობიექტური გარემოება,⁴⁰ რომლისაღმდეგ ნდობაც იმსახურებს დაცვას და, გარდა ამისა, არის კიდევ კანონით დაცული. ის, რაც გერმანულ სამართალში არ იქნებოდა პრობლემური უფლების დამადასტურებელი

დოკუმენტებისადმი საჯარო ნდობის დაცვის გამო, ქართულ კანონმდებლობაში რთულად დასაბუთებადი ან, უფრო ზუსტად, საერთოდ დაუსაბუთებელია.

ცვლილებამდე არსებული შემადგენლობა, მიუხედავად მისი ბუნდოვანი და ნაწილობრივ დოგმატურად გაუგებარი კონსტრუქციისა, აძლევდა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეს სანივთოსამართლებრივი პოზიციის კეთილსინდისიერად მოპოვების შესაძლებლობას. ეს ცალსახად დადებით მოვლენად უნდა შეფასდეს. გარდა ამისა, არაფერი უშლიდა ხელს დანაწესის ანალოგიას და გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვების დაშვებას ისეთ შემთხვევაშიც, როდესაც მოგირავნეს პირდაპირ მფლობელობაში გადაეცემა არა საბუთი, არამედ დასატვირთი ნივთი, რაც იძლევა უფლების პუბლიკაციის გაცილებით მაღალ ხარისხს სკ-ის 257-ე მუხლთან შედარებით.⁴¹ გარდა ამისა, თავდაპირველი რედაქცია იძლეოდა იმის საშუალებას, კანონისმიერი გირავნობის კეთილსინდისიერი შეძენის შესაძლებლობაზე მსჯელობა აზრსმოკლებული არ ყოფილიყო. ამ მიზეზების გამო ცვლილების გაუმართლებლობას ემატება ისიც, რომ საერთოდ გაუგებარია, რა ლეგიტიმური საჯარო ინტერესით ხელმძღვანელობდა კანონმდებელი უფლების მოპოვების შესაძლებლობის გაუქმებისას, რის ნაცვლადაც, ძალისხმევა (მიუხედავად იმისა, რომ რთულია ნორმის ამოღების ძალისხმევის გაღებასთან დაკავშირება) არსებული კონსტრუქციის გამართვაზე უნდა დახარჯულიყო.

³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2002 წლის 9 სექტემბერის გადაწყვეტილება № 13კ-624-02.

⁴⁰ კროპპოლერი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, 2014, § 932 Rn. 5.

⁴¹ შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2002 წლის 9 სექტემბერის გადაწყვეტილება № 13კ-624-02, სადაც სასამართლომ უარყო მოპასუხის პოზიცია მის მიერ გირავნობის კეთილსინდისიერად მოპოვებასთან დაკავშირებით იმის გამო, რომ მას პირდაპირ მფლობელობაში გადაეცა არა საბუთი, არამედ ნივთი. ამ პოზიციის გამართლება შეუძლებელია.